

АНОТАЦІЯ

Ріяко Є. О. Межі національної кримінально-правової юрисдикції (порівняльне дослідження). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Міністерства освіти і науки України, Харків, 2026.

Дисертація виконана з метою одержання науково обґрунтованих результатів щодо сучасного стану теоретичної розробки проблеми меж національної кримінально-правової юрисдикції і формулювання науково обґрунтованих висновків щодо їх оптимального встановлення в КК України з урахуванням позитивного досвіду їх нормативного регулювання законодавством зарубіжних держав.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що забезпечують встановлення та реалізацію кримінально-правової юрисдикції держави.

Предметом дослідження є межі національної кримінально-правової юрисдикції у порівняльно-правовому вимірі.

У першому розділі дослідження проаналізовано теоретичні, соціально-політичні й нормативні засади визначення меж національної кримінально-правової юрисдикції України. Зокрема, прослідковано сучасний стан теоретичного розуміння національної кримінально-правової юрисдикції та її меж у кримінальному праві України, виявлено соціально-правові передумови формування меж національної кримінально-правової юрисдикції України, розкрито конституційні, міжнародно-правові та кримінально-політичні аспекти встановлення меж національної кримінально-правової юрисдикції України.

Другий розділ роботи присвячений історичним та методологічним аспектам визначення меж національної кримінально-правової юрисдикції

України та проблемам їх розуміння в доктрині вітчизняного кримінального права. У ньому описано генезис доктринальних ідей щодо меж національної кримінально-правової юрисдикції та історичний досвід їх нормативного регулювання у кримінальному праві України, показано проблеми врахування меж національної кримінально-правової юрисдикції у теорії кримінального права України, а також визначені методологічні засади та запропоновано авторську методику дослідження меж національної кримінально-правової юрисдикції.

Третій розділ дисертації повною мірою присвячений компаративному аналізу сучасного законодавчого досвіду регламентації меж національної кримінально-правової юрисдикції у зарубіжних державах (за галузевим законодавством Німеччини, Австрії, Франції, Польщі, Словаччини, країн Балтії (Литва, Латвія, Естонія), деяких держав Причорноморського регіону та Закавказзя (Грузія, Вірменія, Азербайджан, Туреччина).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що воно є першим в Україні цільовим комплексним дослідженням меж національної кримінально-правової юрисдикції, в якому з активним використанням інструментарію компаративного аналізу одержано науково обґрунтовані результати, спрямовані на оцінку сучасного стану та визначення перспектив удосконалення юрисдикційних приписів. Зокрема, в дисертації уперше з урахуванням презумпції приналежності національної кримінально-правової юрисдикції кожній державі як організації публічної влади, відповідальної за правопорядок і правосуддя та як суб'єкта міжнародного права, доведено, що регулятивні норми внутрішнього кримінального права про чинність та дію у просторі й за колом осіб його джерел (юрисдикційні приписи) не встановлюють таку юрисдикцію, а лише визначають (конкретизують) її межі. У роботі вперше описано феномен делегованої національної кримінально-правової юрисдикції, який характеризує повноваження застосування державою місця фактичного перебування правопорушника власного кримінального права для реагування на кримінальне правопорушення,

вчинене в межах юрисдикції іншого суб'єкта міжнародного права та способу реалізації принципу «aut dedere aut judicare» (ч. 3, 4 ст. 10 КК України, § 1 ст. 110 КК Республіки Польща, § 65 КК Австрійської Республіки, ст. 113-8-2 КК Французької Республіки, ст. 13.3 КК Азербайджанської Республіки); визначено способи законодавчого коригування такого делегування (можливість інтеграції Україною у національний правопорядок кримінальної юрисдикції інших держав (крім держав-агресорів) за умови неможливості забезпечення реалізації щодо правопорушника власної кримінально-правової юрисдикції державою місця скоєння злочину та відповідності вчиненого ним діяння критеріям, передбаченим ст. 8 КК України). На відміну від інших суміжних праць, в роботі визначено види конкуренції національних кримінально-правових юрисдикцій (персональна, просторова, персонально-територіальна) та описано способи її вирішення (подолання) з урахуванням юрисдикційних приписів КК України та КК деяких іноземних держав: безумовне імперативне визнання результатів фактичного застосування кримінального права місця вчинення правопорушення (КК України (лише в межах принципу громадянства), КК Литовської Республіки, КК Австрійської Республіки, КК Республіки Вірменія, КК Азербайджанської Республіки – у межах всіх принципів); диспозитивне визнання результатів застосування кримінального права місця вчинення правопорушення (КК України за винятком принципу громадянства); невизнання результатів застосування кримінального права місця вчинення правопорушення та повторне застосування до особи власного законодавства (КК Турецької Республіки (крім персонального принципу), КК Республіки Польща,); визнання кримінально-правової юрисдикції місця вчинення кримінального правопорушення та застосування власного законодавства в межах, що не є суворішими за передбачені законодавством, яке діє в цьому місці (КК Литовської Республіки). Дисертантом доведено, що межі національної кримінально-правової юрисдикції позначають принципову допустимість включення (втручання) конкретної держави у регулювання кримінально-

правових відносин, з урахуванням аналогічних повноважень (юрисдикцій) інших держав, а також надають повноваження її агентам застосовувати створені нею норми чи відмовлятися від цього з урахуванням місця вчинення правопорушення та правових зв'язків особи, яка його вчинила, з цією державою та іншими суб'єктами міжнародного права.

У дослідженні розроблено удосконалене визначення поняття національної кримінально-правової юрисдикції України, яке дозволяє врахувати всі (а не лише кримінальну відповідальність) наявні у кримінальному праві заходи впливу: це сукупність встановлених в інтересах захисту найцінніших об'єктів повноважень України на здійснення заходів щодо криміналізації та пеналізації суспільно небезпечних діянь та регулювання кримінально-правових відносин із урахуванням місця виникнення відповідних юридичних фактів та особливостей суб'єктів, які їх створили. Підкреслено динамічність меж національної кримінально-правової юрисдикції, які можуть як розширювати, так і звужувати коло кримінально-правових відносин, котрі регулюються джерелами внутрішнього кримінального права, що залежить від комплексу факторів руху (розвитку або деградації) кримінальної політики держави, її ставлення до прав і свобод особи, активності в позиції захисту національних інтересів, готовності до міжнародної «антикримінальної» взаємодії з іншими суб'єктами міжнародного права тощо. Продовжено розробку наукових уявлень про співвідношення інституту чинності кримінального законодавства держави й національною кримінально-правовою юрисдикцією як форми (закріплені в КК України (ст.ст. 6–10) та інших держав принципи чинності та дії цього закону у просторі й за колом осіб) та змісту (повноваження й обов'язки України та інших держав на застосування власного кримінального законодавства щодо певного кола кримінально-правових відносин з урахуванням територій їх виникнення та їх суб'єктів).

Висновки та пропозиції, що містяться у дисертації, можуть бути використані: у науково-дослідницькій діяльності (послужить подальшим

науковим розробкам питань чинності, дії та застосування вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність); у освітній діяльності (послужить підготовці та розширенню змісту навчальних і методичних видань із кримінального права України, курсів кримінологічної політики, міжнародного кримінального права, викладання цих дисциплін); у правотворчості – (може бути враховано в ході реформування законодавства України про кримінальну відповідальність та удосконалення юрисдикційних приписів КК України); у правозастосуванні (сприятиме тлумаченню юрисдикційних приписів кримінального законодавства працівниками правозастосовних органів та його застосуванню з урахуванням меж національної кримінально-правової юрисдикції).

Ключові слова: національна кримінально-правова юрисдикція, кримінальна політика, кримінальне правопорушення (злочин, кримінальний проступок) в кримінальному та міжнародному праві, покарання, кримінальна відповідальність, Кримінальний кодекс, закон про кримінальну відповідальність (кримінальний закон), принципи територіальної, екстериторіальної та універсальної чинності кримінального закону, зарубіжний та міжнародний досвід, порівняльно-правовий аналіз, кримінальне законодавство країн ЄС, імплементація, права людини, війна, воєнний стан.